

שופר – פונקציונליות, אינסטרומנטליות ובהמיות

1

משנה ר"ה ג, ג

שופר של ראש השנה של יעל פשוט ופיו מצופה זהב ושתי חצוצרות מן הצדדין שופר מאריך וחצוצרות מקצרות שמצות היום בשופר:

תוספתא פ"ב ה"ד

צפהו מבפנים פסול מבחוץ כשר צפהו מקום הנחת פיו או שהוסיף עליו כל שהוא אפי' במינו פסול

בבלי כז, א "ופיו מצופה זהב" ... "שלא במקום הנחת פה

תנן"

רש"י כז, א ופיו מצופה זהב

רמב"ן דרשה לראש השנה

צפהו זהב במקום הנחת פיו פסול שלא במקום הנחת פיו כשר, ודוקא מבחוץ אבל מבפנים פסול, אם כן אינו אלא בדופן שבפיו, ויש אומרים אפילו מגבו מפני שהוא מכניס קצתו בפיו ושפמו של תוקע מכסה עליו, וטעמא דפסול משום דאיכא הפסק בין פיו לשופר, וש"מ שאם הרחיק השופר מפיו ונפח בו ותקע פסול.

בית יוסף או"ח סי' תקפו

ונראה... דלפירושא קמא מיפסל משום הוסיף עליו כל דהו ולא מפני שהזהב חוצץ בין פיו לשופר והכי קאמר ציפהו זהב בעביו וכו' כלומר שנתן זהב על עובי השופר בצד הקצר פסול משום דהוסיף עליו הוא שלא במקום הנחת פיו בכל אורך השופר אם נשתנה קולו מחמת הציפוי פסול ואם לאו כשר

שפת אמת כז, א

בגמ' והתניא ציפהו זהב במקום הנחת פה פסול הפוסקים כי בשם הרמב"ן הטעם דפסול משום דהוי חציצה בין פיו להשופר וכ"מ כוונת רש"י דהתקיעה בזהב ולא בשופר משום דהוי חציצה

אך קשה לי דהא אמרינן בפי' לולב הגזול דכל לנאותו אינו חוצץ

והיי אפשר לחלק דדוקא באגד דלולב דמצוה לאגדו כדי לנאותו בזה לא הוי חציצה...

אך אכתי קשיא לי הכא במקדש דמצותו כך הוא שיהיי מצופה זהב א"כ שוב אינו חוצץ כמו בלולב... ולכן נראה לע"ד דהא דלנאותו אינו חוצץ היינו דוקא היכא שגוף המצוה נעשית נאה ע"י זה כמו לולב שע"י האגד עליו מהודקין זה לזה ונעשה בעצמו מהודר וחשוב האגד מעין גוף הלולב שהוא לצרכו ובטל אליו ולא הוי חציצה אבל לעשות נוי מבחוץ כמו ציפוי זהב נוי כזה הוי חציצה...

ועוד נ"ל דהכא גרע דכל הקול ע"י הזהב...

גם י"ל דדוקא לנאות המצוה לא הוי חציצה ולהכי בלולב שאינו עומד רק למצוה א"כ הציפוי הוא רק נוי המצוה בלבד

בטל לגבי משא"כ שופר דעומד להשמיע קול כמו חצוצרות ולהכי בציפהו זהב נשתנה והוי כחצוצרות וכדומה ולא בטל הציפוי אף על גב שהוא לנאותו

אבני נזר או"ח תלב

ב"ה. לכבוד ידידי הרב הגאון המפורסם אוצר בלום כל רז לא אניס לי כש"ת מו"ה יואב יהושע נ"י.

א) ראיתי מה שמקשה בספרו בסימן ג' בשופר צפהו זהב במקום הנחת פה פסול נימא כל לנאותו אינו חוצץ. אני רגיל ליישב בזה דברי הרמב"ן [בדרשה לר"ה ד"ה צפהו זהב] שלמד מזה שאם הרחיק התוקע פיו מהשופר ותקע לא יצא. ואינו מובן, דצפהו יש כאן חציצה אבל הרחיק אין חציצה רק שאינו נוגע. ותרצתי משום דלנאותו אינו חוצץ. אך כמו שכתב הרמב"ן פרק ג' דבכורות במין במינו דאינו חוצץ. מכל מקום במה דצריך שיגע אינו מועיל מין במינו, דמכל מקום אינו נוגע. כן יש לומר דסבירא לי בלנאותו. ועיין ר"ח סוכה (דף ל"ז ע"א) וזה לשונו. אמר רבא כל לנאותו אינו חוצץ מין במינו הוא, יעין שם. ועל כן ציפהו זהב פסול אף דלנאותו הוא מכל מקום אין התוקע נוגע. ומוכח שפיר שאם הרחיק פיו משופר לא יצא. [וע"ע באבני"ז יו"ד ח"ב סי' רס"ג ו' ורס"ו י"ט]:

ז' ספראי, משנת א"י מס' ראש השנה

בציורי הפסיפסים השופרות בדרך כלל מעוטרים בפסים והפיה מצוירת בצבע שונה במקצת, ללמדך שההלכה התנאית נשמרה, ולא ההלכה התלמודית. לעתים השופר בא ללא פסי העיטור, אך כמעט תמיד לפיה צבע אחר. אבל בשופר שעל ציור הזכוכית באוסף מוסאיוף (המופיע על כריכת חיבור זה), ובשופרות רבים אחרים המופיעים על פסיפסים, השופר מעוטר מבחוץ בפסים, והפיה ללא ציפוי.

2

שם "ובתעניות בשל זכרים כפופים... אבל בעלמא לא" הררי קדם, א, סי' יד-טו

3

משנה פ"ג מ"ו

שופר שנסדק ודבקו פסול דבק שברי שופרות פסול ניקב וסתמו אם מעכב את התקיעה פסול ואם לאו כשר:

תוספתא פ"ב ה"ד

שופר שארוך וקצרו כשר גרדו בין מבפנים בין מבחוץ כשר... הוסיף עליו כל שהוא אפי' במינו פסול ניקב וסתמו אפי' במינו אם מעכב את התקיעה פסול ואם לאו כשר נתן שתי שופרות זה בתוך זה ותקע אם קול הפנימי שמע יצא אם קול חיצון שמע לא יצא כמה הוא שער שופר כדי שיאחו בידו אחת ויתקע

בבלי כז, א מתני' "שופר שנסדק... כז, ב "מין במינו חוצץ קמ"ל"

רש"י כז, א ד"ה שופר שנסדק

תוס' שם ד"ה שופר שנסדק

ר"ן על הר"ף ו, ב ד"ה שופר שנסדק

אבל ה"ר יונתן ז"ל כתב דנסדק לארכו אפילו בכל שהוא פסול לפי שכשהוא תוקע בו מתבקע אף על פי שדבקו ולפי שיטה זו אם הדקו הרבה בחוט או במשיחה כשר שהרי החוט מעמידו שלא יתבקע וכן דעת הראב"ד בדרשא שלו

ירושלמי ר"ה פ"ד ה"א

כתוב אחד אומר יום תרועה וכתוב אחד אומר זכרון תרועה הא כיצד בשעה שהוא חל בחול יום תרועה בשעה שהוא חל בשבת זכרון תרועה מזכירין אבל לא תוקעין. מעתה אף במקדש לא ידחה תנא [ויקרא כג כד] באחד לחדש. מעתה אפילו במקום שהן יודעין שהוא באחד לחדש ידחה. תני רשב"י [שם כה] והקרבתם במקום שהקרבתם קריבין.

כז, ב רש"י ד"ה דרך העברתו

4

בבלי כח, א "אמר רב יהודה בשופר של עולה... מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה"

5

רמבם הל' שופר א, ג

שופר של ע"ז אין תוקעין בו לכתחלה ואם תקע בו יצא, ושל עיר הנדחת אם תקע בו לא יצא, שופר הגזול שתקע בו יצא שאין המצוה אלא בשמיעת הקול אף על פי שלא נגע בו ולא הגביהו השומע (יצא) ואין בקול דין גזל, וכן שופר של עולה לא יתקע בו ואם תקע יצא שאין בקול דין מעילה, ואם תאמר והלא נהנה בשמיעת הקול מצות לא ליהנות ניתנו, לפיכך המודר הנייה משופר מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה. +/השגת הראב"ד/ ואין בקול דין גזל. א"א ואפילו יהיה בו דין גזל יום תרועה יהיה לכם מ"מ הכי איתא בירושלמי (סוכה פ"ג ה"א).

רמב"ן דרשה לראש השנה

והשופר הזה האריכו בו רבותינו לפרש לנו מהותו ואיכותו...

שנו תחילה כל השופרות כשרין חוץ משל פרה מפני שהוא קרן אמר ר' יוסי והלא כל השופרות נקראו קרן שנאמר והיה במשוך בקרן היובל כשמעכם את קול השופר וגו'... ואני אומר במחילה מהם שאין בכלל השופרות אלא הקרנים החלולים שיש להם זכרות בפנים וגולדן נקלף מן הזכרות כגון של כבשים ושל עזים ושל יעלים, אבל קרני רוב החיות שהן עצם אחד אין שמש בלשון הקודש שופר אלא קרן שמש, ומתני' הכי קתני כל השופרות שהן קרנים חלולים שנטלו זכרותן מהן כשרין חוץ משל פרה מפני שהוא קרן שהכתוב קראו בשם הפסולים...

ודבר זה אני חדשתיו בילדותי והרציתי הדבר לפני רבני צרפת אל הרב ר' משה בר' שניאור במונלפיאן ואל אחיו ר' שמואל ואל הרב ר' יחיאל בפריש על ידי קרובי הרב ר' יונה ז"ל שלמד שם, עמדו כולם ואמרו הנה אמת הנה נכון... [ו]על דעת בעלי הדקדוק, שהם אומרים, והוא הנראה, ששופר אינו אלא שם הכלי המתוקן שתוקעין בו, אבל כל המחוברים בראשי הבהמות והחיות קרן שמש, ואין שם שופר במחוברים כלל ולא בשלמים קודם שקדחן... והנקלפים לאחר תקונם הם שופר מגזרת ברוחו שמים שפרה (איוב כ"ו י"ג)... ומ"מ אף על פי ששינוי כל השופרות כשרין יש לעיין בשל בהמה או חיה טמאה, ממה שאמרו (שבת כ"ח א') לא הוכשרו למלאכת שמים אלא של בהמה טהורה בלבד וכו', וכאן אמרו כיון דלזכרון אתי כלפנים דמי, וזה צ"ע... ופי' שופר שנסדק היינו שנסדק כל השופר וכך פרש"י, וטעמא דפסול שאינו שופר אלא שברי שופר הם, שכל כלי שנשבר יצא מתורת כלי בין לענין הטומאה בין לכל דבר.

ריטב"א כז, א ד"ה שופר

לכך פירש רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל דודאי שני ענינים יש בשופר אחד הכשר גופו והשני הכשר שמו, ושופר הוא לשון הדור ותקון מלשון אף נחלת שפרה עלי (תהילים ט"ז), והכשר גופו הוא שאין בכלל שופר אלא השופרות החלולין שזכרותן נטלת מהם, אבל אותן שאינן חלולין והם כולם קרן אחד אינן נקראין שופר... וכתב הוא ז"ל דודאי כל שהוא מחובר בגוף בהמה קרן שמו ואפילו של יובל ולא נקרא שופר אלא כשנתקן בתלוש והוא מן החלולים וההדורים, ומפני שקרן של פרה פסלתו תורה אף לאחר תלישה נקרא שמו קרן כמו שהיה לענין פסלות